

O SINTEZĂ CRONOLOGICĂ A VIETII ȘTIINȚIFICE

Academician **Mihai CIMPOI**

E-mail: acad.cimpoi@gmail.com

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

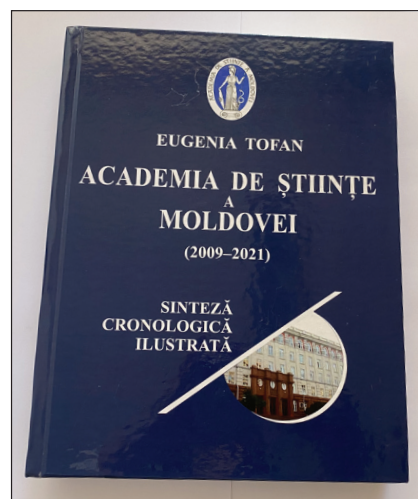
Volumul jurnalistei Eugenia Tofan *Academia de Științe a Moldovei* (2009–2021), apărut la Editura Academiei Române în 2021, poartă ca subtitlu *Sinteză cronologică ilustrată*, corespunzând întru totul acestei specificări generice.

George Călinescu urmărea, în *Principii de estetică*, diferite concepții despre *istorie* care s-au formulat din antichitate până astăzi, definind-o ca *sinteză epică și știință inefabilă* și considerând că o problematică acută în ea este aceea a *obiectivității*. Autoarea volumului ține să precizeze în *Argument* că „acuratețea informației a constituit principiul de lucru de care s-a ghidat” permanent în activitatea sa și că a revenit adesea la texte care îi păreau perfecte: „Unele informații au rezistat, rezistă și vor rezista în timp, altele pot fi considerate percepții ale momentului în care au fost scrise. Adică, aici ar putea fi valabilă expresia – *așa s-a gândit și s-a acționat atunci*” (p. 11).

Drept obiective de prim ordin sunt enumerate de ea rolul Academiei de Științe a Moldovei în procesul de asociere la spațiul european de cercetare și la Asociațiile Academiei Europene, la Programul PC7 și „Orizont 2020” și la alte programe de cercetare internaționale, înregistrarea informațiilor ce reflectă acțiunile savanților la stabilirea și promovarea adevărului științific despre limba și istoria română, dar și problemele ce vizează agricultura, securitatea energetică și medicina, dată fiind situația stringentă pe care au creat-o condițiile de secetă, pandemie și de alte provocări, momentele „triste” de reformare structurală și de subordonare a institutelor de cercetare Ministerelor de resort din republică.

Aceste obiective majore le-au eclipsat pe altele de nu mai mică importanță care privesc imperativele vremurilor noastre, caracterizate prin procesele de internaționalizare, de globalizare (mondializare), de modernizare a însăși științei, de implicare a savanților în viața publică, culturală a republicii, dar și în sfera largă de preocupări științifice din afara ei (participarea la proiecte de rezonanță, simpozioane, dezbateri de idei, schimburi de experiență).

De aceea, în câmpul atenției autoarei intră întregul tablou – extrem de variat și complex – al activității forului științific suprem, concretizate în angajarea în

Eugenia TOFAN. *Academia de Științe a Moldovei* (2009–2021). *Sinteză cronologică ilustrată*. Editura Academiei Române, 2021, 664 p.

proiecte colective și individuale, în reuniuni de diferit rang, congrese tematice, lecții publice, lansări de carte, aniversări și comemorări ale unor personalități notorii, întâlniri cu oameni politici, diplomați, importanți oameni de cultură și știință (laureați ai Premiului Nobel, președinți ai Academiei de Științe din străinătate, ambascadori acreditați la Chișinău sau ambascadori ai Moldovei din alte țări, europarlamentari, reprezentanți ai instituțiilor culturale de peste hotare).

Lucrarea a fost elaborată cu ocazia aniversării a 60-a de la fondarea Academiei de Științe a Moldovei, împlinirii a 75 de ani de la crearea primelor instituții științifice de tip academic și a 30 de ani de la proclamarea independenței Republicii Moldova, urmărind în mod panoramic toate momentele evolutive cruciale, etapele, jaloanele, tot ce, figurat vorbind, s-a creat pe răbojul academic. Academicianul Ion Tighineanu, președintele AȘM, conturează, în deschiderea volumului, un profil aniversar, în care se referă la o *notă de specificitate* a forului științific suprem, imprimată de „întreaga sa odisee existențială cu aspecte faste și nefaste” și de o obligație deontologică a omului de știință din republică de a răspunde imperativelor timpului de față: studierea, promovarea și apărarea propriilor valori, abordarea problemelor concrete socio-economice, consacrarea investigărilor teoretice generale ce țin de

domeniul științei și al angajării în proiectele de cercetare și inovare ce se fac la nivel european și mondial. Apare, autoritar, un dublu orizont al proceselor cercetării: unul retrospectiv, *local* și altul perspectiv, *universal*. „Îmbrăcând toca de Faust modern și postmodern, relevă președintele AȘM, el s-a văzut obligat să fie un luptător pentru valori, pentru adevărul științific, pentru conștientizarea de către toată lumea a rolului cunoașterii și a rolului Academiei ca atare” (p. 13).

În „Profil” se mai constată că tot ce s-a întreprins pe parcursul anilor confirmă statutul de for științific suprem al AȘM, care s-a accentuat după ce republica și-a declarat independența în 1991. Întreaga arie a preocupărilor acesteia este reflectată prin date, imagini foto, prin comentariile făcute de mass-media. Se menționează că volumul conține un corpus bogat de informații privind realizările și preocupările științifice actuale, dintre care sunt semnalate rezumativ: studiile asupra istoriei și culturii, în special în domeniul eminescologiei, al cercetării altor clasici, autorilor contemporani, soluțiile propuse pentru securitatea alimentară, energetică, cibernetică, seismică etc., cercetări inovative și multidisciplinare, elaborarea de manuale și materiale didactice în diverse domenii. Se mai menționează și reflectarea rolului deosebit pe care Academia de Științe a Moldovei l-a avut în procesul de integrare europeană, care a fost inițiat în republică prin actul de asociere la spațiul continental al cercetării și inovării academice și la Asociațiile Academiiilor Europene, la programul PC7 și „Orizont-2020” și la alte programe de cercetare de anvergură internațională. În afară de acțiunile de impunere a adevărului despre istoria națională și limba română, AȘM are o contribuție substanțială la elaborarea unor noi strategii de trecere la societatea bazată pe cunoaștere și educație și a unor noi redacții ale Codului cu privire la știință și inovare, ținând cont de standardele europene.

În afară de *Argument* și *Profilul aniversar*, în deschiderea sintezei cronologice mai găsim o binecuvântare a academicianului Teodor Furdul, care relevă „actualitatea și semnificația indiscutabilă a lucrării” și o notă a lui Constantin Manolache, directorul Bibliotecii Științifice a AȘM și Ion Valer Xenofontov, doctor în istorie, care ne atenționează că „Arhiva Serviciului Media al Academiei de Științe a Moldovei, îngrijită de Eugenia Tofan, face concurență oricărei arhive instituționale sau private referitoare la forumul științific suprem din Republica Moldova” (p. 16).

Panorama vastă a istoriei Academiei de Științe a Moldovei e înfățișată, așa cum spuneam, prin relevarea „zărilor și etapelor” (în termenii lui Blaga), de autoare și Ion Valer Xenofontov. Din înșiruirea caleidoscopică evenimentială reținem constituirea nucleului actualei AȘM prin înființarea, în 1946, a Bazei Moldovenești de

Cercetări Științifice a AȘ a URSS, luarea unor decizii oficiale prin care se reorganiza în Filiala Moldovenească a AȘM (13 decembrie 1949) și se înființau anumite structuri instituționale (Institutul de Pomicultură, Viticultură și Vinificație și Grădina Botanică, în 1950; Institutul de Pedologie, Agrochimie și Vinificație, în 1953; Institutul de Biologie, Institutul de Geologie și Materiale de Construcții, în 1957, reorganizat în 1958 în Institutul de Geologie și Minerale Utile; restructurarea Institutului de Istorie, Limbă și Literatură în Institutul de Istorie și Institutul de Limbă și Literatură, în 1958, și a Institutului de Chimie, în 1959; se înființa Academia de Științe a Moldovei (26 iulie 1960 și 29 noiembrie 1960) și se numeau primii 11 membri titulari și 13 membri corespondenți, se creau noi institute, laboratoare, secții, sectoare, ediții enciclopedice. După proclamarea independenței Republicii Moldova în cadrul sistemului instituțional al AȘM s-a impus o politică de restructurare administrativ-organizatorică, astfel încât, în 1991, pe baza structurilor existente s-au creat Institutul de Zoologie și Institutul de Fiziologie (ultimul reorganizat în Institutul de Fiziologie și Sano-creatologie, 1998), Institutul de Lingvistică, Institutul de Istorie și Teorie Literară, Institutul de Arheologie și Istorie Veche, Institutul de Etnografie și Folclor, Institutul de Filosofie, Sociologie și Drept, Institutul de Istorie a Artei, Centrul de Patologie. Au apărut și alte centre de studiere; a fost, în 1998, modificată radical structura instituționalizată prin comasare, transmiterea altor instituții și baze de cercetare. La 16 ianuarie 2018, cele 19 organizații de drept public din domeniile cercetării și inovării din cadrul AȘM au fost transferate în subordinea noului fondator – Ministerul Educației și Cercetării, care a fost considerat de societatea științifică ca având un impact defavorabil.

Bineînțeles că din tabloul panoramic al activității AȘM și din cronica manifestărilor de după această subordonare nu lipsește evidențierea atitudinii forurilor conducătoare față de sfera de cercetare și inovare, reflectată în special în cuantumul de finanțare în descreștere ritmică, în exodul cercetărilor și angajarea din ce în ce mai puțin semnificativă a tinerilor și îmbătrânirea corpului de cercetători. Situația precară, în care s-a pomenit știința și cercetătorii, a fost definită sugestiv de academicianul Tudor Lupașcu în cadrul Sesiunii a VIII-a a Adunării Generale a AȘM din 14 mai 2021: „Institutele de cercetare sunt lăsate în voia sorții, locul lor firesc fiind de fapt în cadrul Academiei de Științe. Suntem orfani cu mamă vie... viața noastră e în Academie” (p. 589).

Meritul de căpetenie al volumului constă în prezentarea obiectivă – din interior și din exterior – a situației existente în cadrul Academiei (realizări de vârf teoretice și practice, recunoașteri naționale și in-

ternaționale, impactul pe care-l au cercetările asupra economiei, culturii, vieții publice, relevanța lor valorică științifică în diverse domenii precum agricultura, medicina (mai cu seamă în perioada pandemică), cultura, academia fiind, în fond, un panteon al artelor, celebrând, elaborând lucrări monografice privind unele personalități marcante precum Maria Cebotari, Maria Bieșu, Eugen Doga, Mihai Volontir, Leonid Cemortan, Andrei Lupan, Grigore Vieru, Eugeniu Coșeriu, Nicolae Botgros, Nicolae Dabija, Constantin Rusnac, Gheorghe Mustea, Emil Loteanu, Anatol Codru, Paul Goma, Alexandru Samoilă ș.a., nanotehnologie, eminescologie, istoria artei, seismologie.

Academia de Științe a Moldovei, după cum reiese din înregistrarea cronicărească a manifestărilor culturale și științifice este organizatoarea și coorganizatoarea Zilelor Culturii Naționale și Limbii Române (cu prelegeri devenite tradiționale), Congresului Mondial al Eminescologilor (cu participarea largă internațională a cercetătorilor și traducătorilor operei Poetului Național), a Festivalului Internațional de Poezie și Muzică „Grigore Vieru”, duplex „Iași-Chișinău”, a evenimentelor organizate de Centrul de Cultură „Eugen Simion” din Dumbrăveni-Suceava (aflat sub egida Academiei Române și AȘM), a Festivalului de Literatură „Moștenirea Văcăreștilor”, organizat de Târgoviște, a manifestărilor consacrate compozitorului Eugen Doga etc.

Din largul spectru al relațiilor cu organizațiile științifice și de structuri internaționale deja menționate un loc aparte revine colaborării dinamice cu Academia Română, cu care a fost organizată, printre altele, la 8 iunie 2021, cu ocazia aniversării a 60-a a fondării AȘM, Conferința științifică comună „Cercetări științifice în contextul provocărilor Secolului XXI”. „E o sărbătoare a spiritului să aniversăm Academia Moldavă. De fapt, cele două academii – Academia Română și Academia Moldovei sunt de mult înfrățite”, a menționat Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române. Un fapt relevant este și participarea, în premieră absolută, cu prelegeri în cadrul „Săptămânii Științei” a cinci Laureați ai Premiului Nobel: prof. Rattan Lal (SUA), prof. Stefan Hell (Germania), prof. Randy Schekman (SUA), prof. Hiroshi Amano (Japonia), prof. Konstantin Novoselov (Marea Britanie).

Cititorul beneficiază, parcurgând cartea, de prezentarea, în crochiu portretistic, a unor savanți cu un aport apreciabil: sanocreatologul Teodor Furdui, nanotehnologul Ion Tighineanu, matematicienii Petru Soltan, Mitrofan Ciobanu, informaticienii Svetlana Cojocar și Constantin Gaindric, fizicienii Dumitru Ghițu, Mircea Bologa, Vsevolod și Sveatoslav Moscalenco, Valeriu Canțer, medicii Gheorghe Ghidirim, Eva Gudumac, Gheorghe Paladi, Gheorghe Țăbărnă,

Stanislav Groppa, Vladimir Hotineanu, Valeriu Rudic, economistul Grigore Belostecinic, chimiștii Ion Vatamanu, Ion Dediu, Tudor Lupașcu, Aurelian Gulea, Nicolae Gârbălău, Bogdan Simionescu, Isaac Bersuker, oenologul Boris Gaina, zoologul Ion Toderaș, istoricii Andrei Eșanu și Valentina Eșanu, Anatol Petrencu, Anatol Țăranu, Demir Dragnev, arhitecta Mariana Șlapac, inginerul Ion Bostan și alții. În cadrul AȘM, la 30 iunie 2021, activau 40 de membri titulari și 23 de membri corespondenți. Au fost aleși 95 de membri de onoare și 27 de doctori honoris causa.

Sunt prezentați, într-un tablou sinoptic, toți membrii aleși în perioada de la fondare și președinții AȘM: Iachim Grosul (1946–1976), Aleksandr Jucenko (1977–1989), Andrei Andrieș (1989–2004), Gheorghe Duca (2004–2018), Ion Tighineanu (din 2019).

Se încheie volumul cu o bibliografie selectivă și un registru de termeni.

În opinia noastră, în textele introductive, trebuie subliniat faptul că instituționalizarea științei a urmărit și o sovietizare, o aservire ideologiei oficiale, dirijismului jdanovist și cel comunist, fapt care a stârnit proteste vehemente la începutul Renașterii Naționale basarabene.

Din nota bibliografică finală aflăm că Eugenia Tofan (n. 19.X.1963 în satul Vânători, Nisporeni) este licențiată a Facultății de Litere a Universității din Chișinău (1989), a Facultății de Drept a aceleiași instituții și a făcut studii de doctorat la Institutul de Cercetări Juridice și Politice al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării (2020). A lucrat la Institutul de Limbă și Literatură al AȘM, la diferite publicații științifice și la Serviciul de Presă al acesteia. Este autoare a 10 publicații științifice și a peste 500 de articole publicistice publicate în Republica Moldova și România și peste 70 de expoziții foto cu tematică științifică și culturală (dedicate, printre alții, lui Eugen Doga, Nicolae Dabija, Gheorghe Mustea). Deține numeroase distincții, premii, diplome. Este membră a Uniunii Jurnaliștilor din România, la editura căreia a publicat recent un album dedicat creației lui Eugen Doga.

Prezentul volum reconfirmă înaltul profesionalism, dăruirea deontologică științei, inteligență, spirit obiectiv în fixarea documentară și promovarea valorilor, buna cunoaștere a terminologiei specifice de domeniu, darul de a percepe și fixa evenimentul cultural și științific ca pe un *memento*. El vine ca o mărturie a activității unei instituții axată pe ceea ce constituie imaginea identitară a unui neam și voința lui de a intra în dialogul valoric european și universal.

De menționat că volumul a apărut la Editura Academiei Române cu sprijinul financiar al acesteia.